

Terce jadranskih brodica:
otvaranje izložbe

Gostovanje prijatelja s Krka

Lijepa međunarodna kulturna saradnja gradova Krka i Kotora nastavljena je na obostrano zadovoljstvo gostovanjem krčkih prijatelja u Kotoru koji su našim sugrađanima upriličili dva događaja vrijedna pažnje. U galeriji Pomorskog muzeja Crne Gore 11. juna otvorena je izložba tehničkih crteža **Velimira Salamona** pod nazivom *Terce jadranskih brodica*, a sljedeće večer, u prostoru Pomorske biblioteke u Kotoru, održana je promocija knjige *Lepant 1571. i krčka galija: itinerari istraživanja*, autora **prof. dr sc. Slavena Bertoše**.

(Detaljnije na stranama 3-8)

Lepant 1571 i krčka galija: govori Maja Parentić, direktorica Centra za kulturu Grada Krka

PROMOCIJA KNJIGE

Oduženje duga dr Milošu Miloševiću

Promocija knjige *Pomorska privreda Boka Kotorske u XVIII vijeku*, uglednog autora, akademika **prof. dr Miloša Miloševića**, koju

je objavila izdavačka kuća *Gospa od Škrpjela* iz Perasta. U knjizi je sabrana većina radova objavljenih uglavnom u *Godišnjacima* Pomorskog muzeja, a koja je naš uvaženi dr Milošević posvetio istoriji pomorstva u Boki Kotorskoj.

(Stranama 9-11)

Jedra Boke je mjesečna publikacija
Pomorskog muzeja Crne Gore
maj-jun 2021. godine

Direktor Pomorskog muzeja
Andro Radulović

Savjet Pomorskog muzeja

Od 14. septembra 2017. g. formiran je
Savjet Pomorskog muzeja koji će naredne 4
godine raditi u sljedećem sastavu:

Đuro Beli Prijić, predsjednik
Draško Dragaš, član
Dragana Lalošević, član
Vesna Prlja, član
Slavko Dabinović, član

Prijatelji i saradnici

Mr Mileva Pejaković Vujošević
Prof. dr Antun Sbutega
Prof. dr Gracijela Čulić
Don Anton Belan
Dr Stevan Kordić
Stefan Dabinović
Prof. dr Milenko Pasinović
Milan Sbutega
Zoran Radimiri
Željko Brguljan
Petar Palavršić
Slavko Dabinović
Radojka Abramović
Jelena Karadžić
Ilija Mlinarević
Milica Vujović
Smiljka Strunjaš
Danijela Nikčević

Jedra Boke sadržajno i tehnički oblikuje
Drago Brdar

Pomorski muzej Crne Gore Kotor

Trg Bokeljske Mornarice 391 Kotor, 82000
Telefon: +382 (0) 32 304 720
Fax: +382 (0) 32 325 883
Website: www.museummaritimum.com
e-mail: pom.muzej.dir@t-com.me

Pomorski muzej Crne Gore u Kotoru nastao je postepenim razvitkom prvobitne zbirke Bratovštine Bokeljske mornarice, utemeljene oko 1880. godine, koja je od 1900. godine otvorena za javnost, a 1938. godine preuređena i otvorena na prvom spratu sadašnje muzejske zgrade, barokne palate plemićke porodice Grgurina iz početka XVIII vijeka, koja je od 1949-1952. godine kompletno restaurirana i adaptirana za potrebe Muzeja. Danas je Pomorski muzej institucija kulture Republike Crne Gore.

Misija Pomorskog muzeja Crne Gore u Kotoru je da čuva sjećanje naše zajednice na bogatu pomorsku istoriju Boke Kotorske i njeno izuzetno kulturno nasljeđe.

Foto: T. Bonif

Predsjednik slovenačkog parlamenta obišao Pomorski muzej

Drugog dana dvodnevne zvanične posjete delegacije Državnog zbora Republike Slovenije Crnoj Gori, predsjednik slovenačkog parlamenta gospodin **Igor Zorčić** i članovi delegacije obišli su 19. juna Pomorski muzej Crne Gore. Gosti iz Slovenije posjetili su naš muzej u pratnji svojih domaćina tokom posjete Kotoru, predsjednika parlamenta Crne Gore gospodina **Alekse Bečića** i predsjednika Opštine Kotor **Vladimira Jokića**. Uvaženog gosta iz Slovenije, članove delegacije i njegove domaćine iz Crne Gore pozdravili su **Andro Radulović**, direktor Muzeja, i **Jelena Karadžić**, kustoskinja.

Tokom obilaska Palate Grgurina goste je sa pomorskom istorijom i bogatim kulturnim nasljeđem Boke Kotorske upoznala gospođa Jelena Karadžić. Obilazak muzejsko-izložbenog prostora je, po običaju za ovakvu vrstu posjeta, završen u Salonu *Florio*, gdje se predsjednik slovenačkog parlamenta upisao u knjigu utisaka. Tu je ostala zabilježena sljedeća poruka:

Zahvaljujem vam se na predstavljanju izuzetno bogate zbirke predmeta crnogorske kulturne baštine, koji nam u savremeno doba odslikavaju veličanstvenu istoriju herojstva.

Ispod ove poruke, gospodin Aleksa Bečić je zapisao kratku poruku zahvalnosti gostu: *U čast predsjednika Državnog zbora Republike Slovenije.*

Terce jadranskih brodica

Predstavljanje kotorskoj publici izložbe tehničkih crteža **Velimira Salamona** pod nazivom **Terce jadranskih brodica** 11. juna u galeriji Pomorskog muzeja Crne Gore rezultat je saradnje duge već deset godina Centra za kulturu Grada Krka i našeg muzeja. Kotorskim ljubiteljima pomorstva i poštovaocima pomorske baštine naši prijatelji sa Krka predstavili su 60-ak tehničkih crteža opštih planova tradicionalnih, hrvatskih, odnosno jadranskih brodica na jedra i vesla. Naziv izložbe je simbolička poveznica pomorske kulture sa brojkom tri koja ju je obilježila. Izložbu je otvorila **Jasminka Lončarević**, generalna konzulica Republike Hrvatske u Kotoru, a u programu otvaranja govorili su **Maja Parentić**, direktorica Centra za kulturu grada Krka, i **Andro Radulović**, direktor Pomorskog muzeja Crne Gore.

Otvaranje izložbe *Terce jadranskih brodica*: Govori Andro Radulović, Maja Parentić (desno)

Goste sa Krka i posjetioci izložbe na početku programa otvaranja pozdravio je direktor Muzeja Andro Radulović. On je istako da je predstavljanje ove izložbe kotorskoj publici rezultat međunarodne kulturne saradnje na relaciji Krk - Kotor, odnosno saradnje duge već deset godina Centra za kulturu Grada Krka i Pomorskog muzeja.

Realizacija izložbe je samo dokaz da gdje postoji volja i istrajnost ne postoje granice i da je kultura i naša zajednička istorija ono što čini neraskidivu vezu između Krka i Kotora. Izložba tehničkih crteža daje jedan novi pogled, filozofski pristup umjetnosti izrade drvenih barke. Ova izložba i bogati katalog predstavljaju

jedan ozbiljan naučni rad i stručnu literaturu za buduće generacije zaljubljenika u drvene barke. Danas je ovaj zanat skoro pa iščezao, iako još ima onih koji se s entuzijazmom i ljubavlju bore protiv njegovog nestajanja – rekao je Andro Radulović.

Podsjetio da je za ljude iz Boke more oduvijek bilo prirodni ambijent, a pomorske aktivnosti uslovljene geografskim položajem vjekovima su bile izvor života i blagostanja. U Boki se, rekao je, izrada brodova spominje još u 14. vijeku i postoje pisani tragovi da se prvo brodogradilište nalazilo na Prevlaci 1361. godine, dok se kotorski brodograditelji spominju u notarskim zapisima od 15. juna 1369. godine.

Andro Radulović

Maja Parentić

Jasminka Lončarević

Dokument govori da brodograditelj Branko iz Kotora gradi barke i jedrenjake od dobre hrastovine. Kotorsko brodogradilište u 15. vijeku izrađuje sve vrste brodova, jedrenjaka, pretežno karavele, ali i brigantine, koke, fuste, gripove, skape, karake i druge. Kotorsko brodogradilište se nalazilo pokraj današnje kafane *Dojmi*, ispred gradskih zidina i bastiona na Škurdi. Pored Kotora i u Perastu su postojala brodogradilišta. A između ostalog, gradile su se *cakare*, *skabe*, manje barke i razni tipovi plovila, uglavnom manje nosivosti.

Još jednom je naše zajedničko more i život vezan za njega napravilo kopču između dva naša grada – istakao je na kraju Radulović.

Prema riječima Maje Parentić, izložbu *Terce jadranskih brodica* čini 60-ak tehničkih crteža opštih planova tradicionalnih, ali i danas nestalih hrvatskih, tj. jadranskih brodica na jedra i vesla.

Riječ je o kompjuterskim crtežima bracara, gajeta, falkuši, batana, guceva, peliga i ostalih tradicionalnih plovila – zbog komunikacije, nacrtanim na takozvanoj vodnoj liniji – napravljenim u skladu sa načelima nacrtne geometrije i tehničkog crtanja, a uvedena boja daje im dodatnu dimenziju. Te crteže možemo smatrati najsastavnijim i najtemeljnijim prikazima morfologije naše tradicionalne barke, do kojih je autor dolazio ne samo kabinetskim radom, već i pomnim terenskim istraživanjem, sve od Rovinja do Dubrovnika te duž Sredozemlja, od Lisabona i Barselone do Bresta – rekla je Parentić.

Objašnjavajući značenje naziva izložbe Parentić je rekla da je on motivisan brojkom *tri* koja je obilježila pomorsku kulturu.

Proporcije trupa broda su u trećinama, jarbol je smješten na jednoj trećini dužine broda od pramca, a kosnik je, kao i veslo, tradicionalno jednom trećinom unutar broda. Jedro se skraćivalo za jednu trećinu svoje površine, a na krmama su uvijek bila tri ferala kao simboli vjere, nade i milosrđa, objasnila je.

Prema riječima gospođe Parentić u izloženim crtežima sabrano je cjeloživotno istraživanje i posvećenost pomorskoj tradiciji, autora Velimira Salamona.

Fascinantnim rekonstrukcijama po starim zavjetnim slikama ili sretnim nalazima, te čudesnim crtežima u kojima se krajnja tehnička vještina iskazala s krajnjom poetičnošću, Salamon je uspio vratiti komadić izgubljenog identiteta hrvatskog Jadrana. Podsjetivši na stare brodove koji su se gradili duboko povezani sa svojim podnebljem, autoru je pošlo za rukom prizvati more kakvo je nekad bilo; bez jahti, industrijaliziranih jedrilica i velikih kruzera koji oduzimaju značenje vjetru, mijenama dana i mijenama godine. Nije to samo specifično blago hrvatske istorije, već je to druga životna filozofija prema kojoj brodovi nisu tek funkcionalni instrumenti. Jer oni prenose zalihi mjere u ljudski svijet, što je suština crteža i sveukupnog Salamonovog djela. Njegova strast, fascinacija i cjeloživotna posvećenost drvenim jadranskim brodicama često su rušile granice među disciplinama te je inženjer i doktor nauka tako

postajao fenomenolog, filozof, ali i pjesnik broda. Svojim djelom on je pomogao u prepoznavanju mediteranskog ishodišta Hrvatske, a njegovu izložbu crteža, prije svega, možemo smatrati nacionalnim mementom za spas naše maritimne kulturne baštine – poručila je Parentić.

Izložba *Terce jadranskih brodica* premijerno je prikazana u galeriji *Decumanus* Centra za kulturu Grada Krka od 14. do 27. avgusta 2020. godine.

Izložbe sigurno ne bi bilo i bez krčkog brodomaketara Željka Skomeršića koji nas je povezo s autorom. A nakon našeg prvog susreta ostali smo i više nego ugodno iznenađeni s građom i materijom kojom autor raspolaže što je, naposljetku dovelo i do ideje o izložbi kojom će se predstaviti njegov cjelokupni rad, s obzirom da je dosad izlagan tek parcijalno – rekla je gospođa Parentić.

Otvarajući izložbu Jasminka Lončarević, generalna konzulica Republike Hrvatske u Kotoru je između ostalog rekla:

Uvijek me veseli kulturna i svaka druga saradnja između Kotora i gradova u Republici Hrvatskoj, tako isto Kotoru i Grada Krka.

Na radovima su stari brodovi, kao što je naglasila gospođa Parentić. To samo pokazuje da, iako danas imamo moderne brodove, kruzere koji fasciniraju svojom veličinom i ljepotom, ono što je nastalo i što je plod ljubavi, te što ima

Foto: Tomislav Benić

Podjela poklona

svoju pravu vrijednost, nikada ne zastarjeva, na protiv, s vremenom dobija na vrijednosti.

Na kraju programa otvaranja izložbe gospođa Maja Parentić i gospodin Andro Radulović razmjenili su prigodne poklone.

Izložbu prati i bogato opremljen, dvojezični (hrvatsko-engleski) katalog u kojem su predstavljani svi, izložbom obuhvaćeni, crteži Velimira Salamona.

Finansijsku podršku ovom projektu međunarodne kulturne saradnje dali su: Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske, Grad Krk i Turistička zajednica Grada Krka.

Velimir Salamon

Autor izložbe rođen je u Zagrebu 1945. godine. Diplomirao je, magistrirao i doktorirao na Fakultetu strojarstva i brodogradnje Sveučilišta u Zadru. Radio je u Nuklearnoj elektrani

Krško, potom na Fakultetu strojarstva i brodogradnje te na Grafičkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Baveći se tradicijom mašinskog i brodograđevnog identiteta svog naroda održao je brojna predavanja i objavio naučne, stručne, kao i popularne članke, knjige i kalendare, održao seminare i radionice te priredio izložbe širom Hrvatske i inostranstva. Osim u Hrvatskoj, ističu se izložbe u Portugalu, Španiji, Grčkoj i Njemačkoj. U Stokholmu se bavio rekonstrukcijom švedskog jedrenjaka iz 17. vijeka – *Wasa*.

Projektovao je komišku gajetu falkušu, prvu repliku hrvatskog istorijskog broda koja je predstavila pomorsko nasljeđe svog naroda na Svjetskoj izložbi u Lisabonu – EKSP0 98. Proučavao je rovinjske barke, malološinsku i krčku pasaru, neretvansku truppu i lađu, mljetsku i betinsku gajetu te dubrovački galijun. Pokrenuo je projekt *Baby Boat* kojim se pomorsko nasljeđe Jadrana predstavlja djeci.

PROMOCIJA KNJIGE KRČKOG AUTORA PROF. DR SLAVENA BERTOŠE

Lepant 1571. i krčka galija: itinerari istraživanja

Foto: Pomorski fakultet Kotor

Prezentacija knjige *Lepant 1571. i krčka galija: itinerari istraživanja* u prostoru Pomorske biblioteke

U okviru međunarodne kulturne saradnje Pomorskog muzej Crne Gore i Centra za kulturu Grada Krka 12. juna je održana promocija knjige *Lepant 1571. i krčka galija: itinerari istraživanja*, autora **prof. dr Slavena Bertoša**. Knjiga je predstavljena u prostorijama Pomorske biblioteke u Kotoru. Prisutne goste sa Krka i posjetioce pozdravila je rukovoditeljka Pomorske biblioteke **Nataša Gobović** poslije čega je direktorice Centra za kulturu Grada Krka Maje Parentić, govorila je o vezama između dva Krka i Kotora. Bogatu biografiju profesora Bertoša pročitala je viša bibliotekarka Pomorske biblioteke **Ana Kerndl**, dok je o samoj knjizi putem Zoom (Zoom) aplikacije govorio platforme autor, prof. dr Slaven Bertoša.

Radujemo se okupljanju i druženju u ovom našem predivnom ambijentu poslije duže vremena, posebno kada je povod knjiga kao što je večeras slučaj. Svako da tome doprinosi i prisustvo uvažениh gostiju iz grada Krka kojima želimo dobrodošlicu i ugodan boravak u našem gradu. Iskreno se nadam da će se ova saradnja nastaviti na obostrano zadovoljstvo – poručila je Nataša Gobović.

Prema riječima Maje Parentić, veza između dva grada (Krka i Kotor) u posljednjih 12 godina nastala je baš na temeljima obilježavanja Lepantske bitke.

Foto: Pomorski fakultet Kotor

Nataša Gobović

I Krk i Kotor su gradovi čije su galije učestvovalе u Lepantskoj bici. Dva grada na istočnoj obali Jadrana, omeđeni zidinama, jedina dva grada pored Korčule koji imaju tako značajne istorijske spomenike. Ono što je nas jako radovalo jeste da smo počeli saradnju sa Pomorskim muzejem Crne Gore, a sve sa ciljem promicanja i bogatog maritimnog nasljeđa – poručila je Parentić.

Kako navodi, istražujući istoriju Lepantske bitke nastale su tri knjige: *Krčka komuna u doba Lepantske bitke*, o zapovjednicima krčkih galija i jedrenjaka. Treća knjiga o krčkoj galiji, objasnila je

Parentić, predstavlja istraživanje od nekoliko godina.

Predstavljajući sve materijale koji su nađeni na području Venecije, odnosno Italije, a koji govore o krčkoj galiji, autor, prof. dr Slaven Bertoša je, između ostalog, govorio o Lepantskoj bici.

Lepantska bitka predstavlja jedan od najznačajnijih događaja vojne pomorske historije u svjetskim razmjerama. Odigrala se 7. oktobra 1571. godine u sklopu osmansko-mletačkog, Ciparskog rata (1570.-1573.) kojim su Mlečani ostali bez tog važnog levantinskog ostrva. Iako je za Mletačku Republiku spomenuti ratni sukob završio nepovoljno, njegove je negativne posljedice znatno ublažila upravo velika pobjeda kršćanskih snaga kod Lepanta. Što se tiče omjera između dviju zaraćenih strana, brojnici se podaci ponešto razlikuju među različitim autorima, uglavnom zbog nerazlikovanja vrsta brodova.

Kršćanska flota imala je 214 galija (109 mletačkih galija i šest galijaca, 78 španjolskih galija, 12 papinskih, po tri malteške, savojske i denoveške galije) te 28 transportnih brodova. Posade kršćanskog brodovlja brojile su 80 000 ljudi, od kojih 30 000 vojnika, te 50.000 mornara i veslača – naveo je autor,

Osmanska flota se, prema njegovim riječima, sastojala od 221 galije, 38 galijaca i 18 fusta, sa ukupno 41 000 veslača, 13 000 mornara i 34 000 vojnika. Njezin vrhovni zapovjednik bio je **Mehmet Ali-paša**.

Kršćanska i osmanska flota sukobile su se na ulazu u Korintski zaliv, u blizini Lepanta, a bitka se završila premoćnom pobjedom kršćana. Bila je to prva velika pobjeda kršćan-

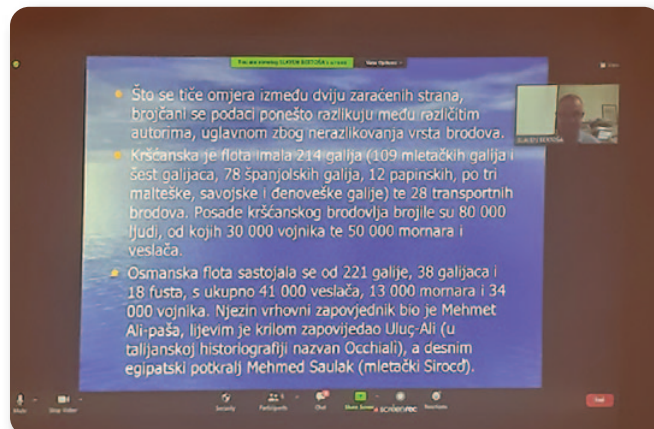
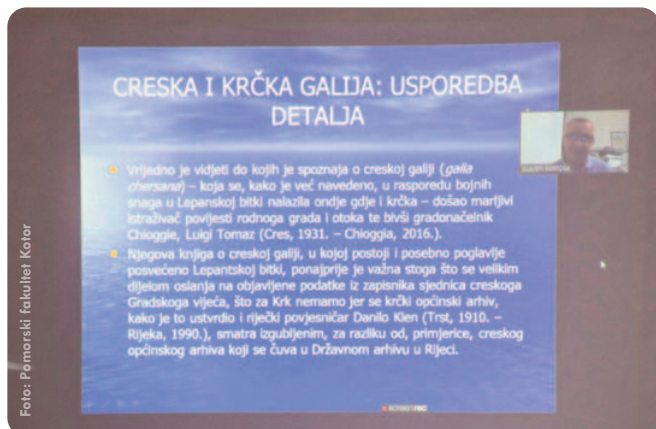
ske vojske protiv Osmanlija, a imala je i velik psihološki učinak.

Iako Venecija nikada nije vratila Cipar, ova je velika koalicijska pobjeda zaustavila osmansko napredovanje, što je kasnije u 17. vijeku dovelo do neizbježne dekadencije Osmanskog carstva.

Kršćansku pobjedu kod Lepanta osigurale su, u prvom redu, mletačke galije kojima je zapovjedao kapetan **Sebastiano Venier** – istakao je autor.

On je, između ostalog, govorio i o tome gdje se može istraživati građa o Ciparskom ratu i Lepantskoj bici.

Među njima su: Biblioteka gradskog muzeja (Italija), Univerzitetska knjižara (Padova, Italija), Biblioteka gradskog muzeja (Padova, Italija), Vatikanski apostolski arhiv, Kazanatska biblioteka (Rim, Italija), Nacionalna biblioteka Španije (Madrid, Španija), Državni arhiv u Veneciji,

Pomorski muzej Crne Gore u Kotoru, Institut za vojna pomorska istraživanja u Veneciji.

Vrlo su brojna umjetnička djela načinjena u godinama nakon Lepanta, najviše u Veneciji i Rimu, ali i na drugim mjestima u Italiji.

Prepoznajući bogato pomorsko nasljeđe, kao i bogatu krčku kulturno-istorijsku tradiciju, Centar za kulturu Grada Krka je 2008. godine pokrenuo projekat Štorija o galiji Cristo Ressussitato, kojim se od tada svake godine obilježava godišnjica Lepantske bitke – rekao je autor.

Bogatu biografiju profesora Bartoše pročitala je Ana Kerndl, viša bibliotekarka Pomorske biblioteke.

Prof. dr. sc. Slavena Bertoša diplomirao je istoriju na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu i u Veneciji. Pohađanjem predavanja na sveučilištu za strance u Perudi usavršio se upoznavanju italijanskog jezika, književnosti, istorije i kulture. Na Filozofskom fakultetu odbranio je magistarski rad i doktorsku disertaciju. Za redovnog profesora izabran je 2013. godine što ga je uvrstilo u red najmlađih redovnih profesora na polju istorije u Republici Hrvatskoj. Glavno područje njegovog naučnog i stručnog djelovanja odnosi se na istraživanje privrednih, društvenih, etničkih, vjerskih, a posebno migracionih i kolonizacionih prilika u Istri u Srednjem i Novom vijeku od 11. do 19. vijeka, s posebnim osvrtom na matične knjige, toponimiju, antroponimiju, napuštanje naselja i kulturno-istorijske spomenike.

Već preko 20 godina obavlja istraživanja u mnogim bibliotekama i arhivskim fondovima u zemlji i inostranstvu. Na sveučilištu u Puli na studijama istorije, turizma i kulture, te razredne nastave predaje predmete iz hrvatske i svjetske novovjekovne prošlosti, a punih je 11 godina bio spoljni saradnik Filozofskog fakulteta u Rijeci. Pod njegovim je mentorstvom studije do sada završilo preko 350 studenata. Gostujući je profesor na sveučilištima u Zagrebu, Splitu, Zadru i Kopru. Bio je nosilac i stručni saradnik na mnogim projektima, među kojima se posebno ističe Geografski leksikon ilirskih provincija i instituta Napoleon prvi sveučilištu u Parizu.

Član je mnogih stručnih udruženja i uređivačkih vijeća, domaćih i međunarodnih časopisa, a takođe i stručni saradnik gotovo svih naučno-stručnih edicija na polju istorije u Hrvatskoj. Pokretač je niza naučno-stručnih skupova, urednik mnogih zbornika. Istakao se kao učesnik predavljanja mnogobrojnih izdanja knjiga, recenzent je članaka i knjiga, kao i naučnih i stručnih projekata.

Autor je desetak knjiga i oko 450 bibliografskih jedinica, uglavnom izvornih naučnih i stručnih radova.

Nastupio je na stotinjak naučnih skupova. Dobitnik je Zlatne povelje Matice Hrvatske, a za posebne zasluge u naučno-istraživačkom i nastavnom radu, te u javnoj djelatnosti koja je imala za cilj promociju, širenje i primjenu rezultata naučno-istraživačke djelatnosti primio je nagradu sveučilišta u Rijeci – kazala je između ostalog Kerndl.

Ana Kerndl

Foto: Pomorski fakultet Kotor

PREDSTAVILI SMO JOŠ JEDNO KAPITALNO DJELO
PREMINULOG UGLEDNOG BOKELJSKOG NAUČNOG RADNIKA

Oduženje duga dr Milošu Miloševiću

U Pomorskom muzeju Crne Gore 4. maja je održana promocija knjige *Pomorska privreda Boke Kotorske u XVIII vijeku*, uglednog autora, akademika **prof. dr Miloša Miloševića**, koju je objavila je izdavačka kuća *Gospa od Škrpjela* iz Perasta. U knjizi je sabrana većina radova objavljenih uglavnom u *Godišnjacima* Pomorskog muzeja, a koja je naš uvaženi dr Milošević posvetio istoriji pomorstva u Boki. Na simboličan način knjiga predstavlja oduženje duga ovom priznatom istoričaru pomorstva Boke Kotorske. Ovaj značajan izdavački projekat predstavili su u prostoru Pomorskog muzeja viša konzervatorica **mr Zorica Čubrović** i bibliotekar Muzeja u penziji **Slavko Dabinović**, dok je o životu dr Miloša Miloševića govorila njegova kćerka arhivistkinja **Jelena Antović**. U muzičkom dijelu programa članovi porodice Milošević.

Prezentacija knjige *Pomorska privreda Boke Kotorske u 18. vijeku* u prostoru Pomorskog muzeja

Djelo je suštinski vezano za prostor Boke Kotorske jer govori o glavnoj oblasti ljudskog djelovanja u njoj - o pomorstvu priobalnih gradova i naselja u zalivu, čije obale su pružile najprirodniji oblik komunikacije, otiskivanje prema krajevima na drugim obalama, ka drugim i drugačijim svjetovima. Miloš Milošević je više puta isticao da je bogato naslijeđe Boke Kotorske nastalo kao plod pomorske privrede, i naglašavao da je to i danas njena najprirodnija djelatnost jer proizilazi iz datih pogodnosti geografskog položaja i plod je duge tradicije. Za savremenu generaciju odbačene studije o pomorstvu Boke Kotorske predstavlja najplodnije tlo za razumjevanje ove poruke Miloša Miloševića, jednog od najboljih

poznavaoca istorije i kulturnih tokova Boke Kotorske, kazala je Čubrović.

Čubrović je podsjetila i na značajnu ulogu dr Miloša Miloševića u obnovi od stradanja u zemljotresu 1979. godine, brojnih kapitalnih kotorskih spomenika kulture, među kojima je najvažnija katedrala Svetog Tripuna.

Podsjetila je i na njegovo insistiranje na tezi da je bogato kulturno naslijeđe Boke nastalo kao plod ovdašnje pomorske privrede i pomorstva kao djelatnosti najprirodnije za ovaj uski obalni pojas stisnut između mora i surovog kamenog zaleđa.

Za savremenu generaciju, odabrane studije o pomorstvu Boke Kotorske predstavljaju najplodnije tlo za razumijevanje ove poruke Miloša Miloševića, jednog od najboljih poznavalaca istorije i kulturnih tokova Boke Kotorske, jer na stranicama knjige na čijoj naslovnoj strani treperi duboka plava boja morske daljine, na čijoj površini brodi jedan dobrotski jedrenjak u srebru, nalazi se zapravo trezor sa blagom u vidu dragocjenog posjeda podataka o ljudima sa obala Boke Kotorske koji su bili nosioci pomorske privrede 18. vijeka. Njihovi likovi pojavljuju se pred našim radoznalim očima u bezbroj svežnjeva pročitanih arhivskih dokumenata kojima se Milošević pomno i zainteresovano bavio tragajući za istorijskim ulogama ljudi Boke, kao i za ulogama naselja i samog zaliva. Rijetki su krajevi koji su mogli imati takve tumače vlastite istorije kao što je to slučaj sa Bokom Kotorskom i ličnošću Miloša Miloševića koji je identitet Boke nosio u svom biću, istakla je, pored ostalog, Zorica Čubrović.

Slavko Dabinović je najprije govorio o stručnom i naučnom profilu dr Miloševića.

Pomorstvo i trgovina, pomorska bratstva, istaknuti pojedinci, ratnici, pomorci, kulturni pregaoci, umjetnici, kulturni spomenici i umjetnička baština gradova i naselja u ovom jedinstvenom zalivu, samo su panoramski izbor i presjek brojnih tema kojima je bilo usmjereno autorovo pregnuće. Minuciozan istraživački pristup, savršeno poznavanje i vladanje nepreglednom količinom kotorske arhivske građe, vještina obrade podataka, široko zanimanje u odabiru istraživačkih tema, samo su neke od temeljnih odlika Miloševićevih ukoričenih studija o prošlosti Boke, kazao je Dabinović.

Potom je detaljnije objasnio strukturu i sadržaj knjige koja je podjeljena u tri cjeline.

Prva cjelina sadrži dva rada, 'Profesionalno

formiranje pomoraca u Boki Kotorskoj u 17. i 18. vijeku' i 'Kreditiranje pomorske privrede u Boki Kotorskoj 18. vijeka'. Druga cjelina govori nam o nosiocima pomorsko trgovačkih aktivnosti u 18. vijeku Kotora, Perasta, Dobrote, Stoliva, Herceg Novog. Treća cjelina je rad posvećen 'Pomorskim elementima u obiteljskom arhivu Balovića iz Perasta'. Uvodni dio knjige pod nazivom 'Pomorstvo – izvor života na kamenu' daje sažeti prikaz pomorsko trgovački istorije Boke Kotorske, početke pomorstva i postepene orijentacije obalnih mjesta zaliva na pomorstvo i pomorsku trgovinu, koja će donijeti prosperitet njegovim žiteljima. Međutim, razvoj pomorstva imao je više uspona i padova tokom nekoliko vijekova, da bi se doživjelo potpuni pad krajem 20. vijeka, ali postoje neki znaci obnove početkom ovog vijeka što uliva neku nadu, dodao je Dabinović.

Jelena Antović je, prisjećajući se života svog oca, posebnu pažnju posvetila proslavi njegovog rođendana u porodičnoj palati.

Zorica Čubrović (lijevo), Slavko Dabinović i Jelena Antović

Foto: Jovana Mračević

Ovako je nekako 4. maja bilo u palacu Milošević - Radoničić u Dobroti. Jedan od rijetkih salona pomorskih kapetana u kome se i danas živi, bio bi prepun Do-

broćana, potomaka poznatih porodica, brojnih prijatelja, naših rođaka i članova najuže porodice, dobrotske torte, bijelog vina i Maraskina, toplog razgovora i vrcavih šala. U veoma smu sličnom okruženju u Pomorskom muzeju, i što se tiče kapetanskih salona i prisutnih. Kada na jednom mjestu čujem ovako bogate sumirane podatke o radu mog oca i konkretnim objavljeni djelima, upitam se kada je sve to uspio da odra-di, jer tajne nema, mene kao kćerku imao je kao malenog špijuna ne samo u kući već u Istorijskom arhivu. Zajedno smo kretali iz kuće i skupa radili. Arhiv i stvaralaštvo nisu ubili jedina ljubav, tu je bila ljubav prema ženi, mojoj majci Ireni, ljubav prema djeci, prema muzici i najveća prema Bogu, i svima je davao cijelog sebe, prisjetila se Antović.

PROF. DR MILOŠ MILOŠEVIĆ, akademik, istaknuti bokeljski naučni radnik i pisac, admiral Bokeljske mornarice bio je svestrana naučna i umjetnička ličnost - historičar, arhivista i romanista, pjesnik i muzičar.

Potomak slavne dobrotorske kapetanske i pomorske familije Milošević, rođen je 1920. godine u Splitu, gdje je njegov otac bio na službi. U tom gradu je završio osnovnu školu i dva razreda klasične gimnazije, a dalje školovanje nastavio na Cetinju i u Subotici. Pravo je studirao u Subotici i Padovi, gdje je i diplomirao. Završio je Filozofski fakultet, romansku grupu, u Beogradu 1948. godine, arhivistiku je specijalizirao 1970. u Parizu, a četiri godine kasnije doktorirao je na Filozofskom fakultetu u Zadru sa temom *Boka Kotorska za vrijeme mletačke vladavine 1420-1797*.

Tokom karijere radio je i živio u Kotoru, Beogradu, i Novom Sadu, a najviše se zadržao u historijskom arhivu Kotor čiji je bio dugogodišnji direktor. Pored ostaloga, bio je predsjednik Društva arhivskih radnika Crne Gore, predsjednik Saveza društava arhivskih radnika Jugoslavije, član Arhivskog saveta Jugoslavije, predstavnik Jugoslavije na međunarodnim kongresima arhivista u Briselu, Madridu, Moskvi, Vašingtonu, a 1980. godine u Londonu je izabran za predsjednika Sekcije profesionalnih arhivskih društava MAS pri UNESCO-u.

Kao historičar, bio je učesnik je u radu Naučnog vijeća Istorijskog instituta u Podgorici, član kotorske sekcije Društva historičara Crne Gore, Saveza organizacija za proučavanje i unapređenje pomorstva u Zadru, Naučnog društva za proučavanje medicine, veterine i farmacije. Miloš Milošević je kao muzičar bio član Predsjedništva Saveza organizacija kompozitora i muzičkih pisaca Jugoslavije. Godine 1991. izabran je za doživotnog admirala Bokeljske mornarice, najstarije pomorske bratovštine na ovim područjima stare više od 12 vjekova.

Za svoj naučni rad dr Miloš Milošević dobio je više nagrada, priznanja i ordena među kojima su i nagrada *Merito navali* Pomorskog muzeja Crne Gore Kotor, te nagrada 21. novembar grada Kotora.

Autor je 14 knjiga i preko 240 pojedinačnih naučnih radova. Među njegovim najznačajnijim djelima su zbirke poezije *Za ruke se držimo* i *Sam na palubi*, obimna historijska studija *Pomorski trgovci, ratnici i meceni* i zbirka historijskih zapisa *Iz prošlosti Boke Kotorske*, a sa Jelenom Antović priredio je fototipsko izdanja, *Statuta Bratovštine Svetog Nikole mornara u Kotoru iz 1463. godine, sa legatima iz 1807*.

Preminuo je 4. maja prije devet godina.

Muzički dio programa

Foto: Jovana Mračević

Dijana Đurasković, voditeljica

Foto: Jovana Mračević

Publika na promociji

Foto: Jovana Mračević

Radionica Kotorski pazar okom djeteta

Djeca sa voditeljicama ispred kotorskog Pazara

Povodom Međunarodnog dana muzeja, čija je ovogodišnja tema ***Budućnost muzeja: oporavak i ponovno osmišljavanje***, 18. maja je održana zabavno-edukativna radionica pod nazivom ***Kotorski Pazar okom djeteta*** u JU Pomorski muzej Crne Gore Kotor, u saradnji sa Osnovnom školom Njegoš. Učenicima I1 razreda predavanje su održale viša bibliotekarka **Danijela Nikčević** i dokumentaristkinja **Dijana Đurašković**. Međunarodni dan muzeja organizuje se od 1977. godine, a od 1992. svake godine ima određenu temu. Na ovaj dan muzeji planiraju različite kreativne događaje i aktivnosti vezane za temu Međunarodnog dana muzeja koja je svake godine drugačija.

Foto: Marina Jovanović

Crtanje utisaka na terasi Muzeja

Foto: Marina Jovanović

Kako je za Radio Kotoru kazala dokumentaristkinja Dijana Đurašković cilj ove radionice je bio da djeci približe istoriju, izgled i prije svega svrhu nekadašnjeg markata.

Vodeći ih kroz trgove koji su prvobitno bili takozvane pjace gdje se odvijala razmjena određenih proizvoda po čemu su trgovi i dobili naziv, poput Trga od brašna, mlijeka, salate itd. Trudili smo se da ih što više uvedemo u cijelu priču oko pazara.

Djeca su bila izuzetno zainteresovana jer im je donekle s obzirom da su to djeca Kotora tema i bila poznata, i moram priznati da su bili odlično informisani.

Posebno su uživali kad smo došli na pjacu gdje smo im pokazali kako se koristi vaga, pričali im o pravilima ponašanja koja moraju da poštuju kako kupci tako i prodavci. Zatim smo

se vratili u Pomorski muzej gdje su na terasi uz malo osvježenje sabirali utiske crtajući sve ono što im je zapalo za oko. Najljepši crteži ovih mališana će ići u katalog izložbe koja se organizuje do kraja godine u saradnji sa kolegicom Radojkom Abramović.

Moram priznati da su više slušali nego konkretno pitali, ali uglavnom su to bila pitanja o tome kako su ljudi nekad dolazili iz okolnih sela s obzirom da nije bilo motorizovanih vozila, čime su prevozili proizvode do markata i slično, pojasnila je Đurašković.

Predavanje o putovanju jedrilice Kli-Kli

Foto: Tomislav Bonić

U okviru manifestacije *Noć muzeja 2021* u Pomorskom muzeju Crne Gore 14. maja je održano predavanje o tridesetjednogodišnjem putovanju jedrilice *Kli-Kli* oko svijeta, a izloženi su bili i pojedini dokumenti i fotografije sa putovanja. *Kli-Kli* je dvojarbolni keč dug 12 metara kojim je porodica građevinskog inženjera iz Beograda **Srboljuba Kojadinovića**, njegove supruge, doktora nauka fizike **Jelene** i njihovo dvoje djece – sina **Vanje** i kćeri **Mile** koja se i rodila za vrijeme ove epohalne plovidbe, duže od tri decenije krstarila svjetskim morima i sa njime skoro pa opisala puni krug cirkumnavigacije oko Zemljine kugle. Ova jedrilica je i jedan od tri najpoznatija broda jugoslovenske tzv. rekreativne nautike. Ispred organizatora prisutne je o temi upoznao kustos **Ilija Mlinarević**, a još su govorili vlasnici jedrilice *Kli-Kli* od 2018.godine **Isidor Stankov** i **Milanka Štibohar**. Predavanju su prisustvovali i studenti Fakulteta za pomorstvo Kotor, đaci Srednje pomorske škole i članovi jedriličarskog kluba Lahor.

Ispred organizatora prisutnim se obratio kustos **Ilija Mlinarević**, koji je istakao da Pomorski muzej baštini bogatu pomorsku tradiciju Boke i crnogorskog primorja, istoriju pomoraca, trgovaca i njihovih jedrenjaka.

U okviru ovog predavanja govorimo takođe o jedrima, ali ova jedra su novijeg datuma iz druge polovine 20. vijeka. Govorimo o porodici **Kojadinović** i njihovoj jedrilici *Kli-Kli*, koji su na svoj put oko svijeta krenuli kao i naši slavni pomorci, iz minulih vjekova, istini za volju iz drugih razloga i pobuda ali sa istim žarom i upornošću. Veliko mi je zadovoljstvo što je priča o ovoj jedrilici ušla u Pomorski muzej. Pred priče o **Besi Jože Horvata**, koja je već prisutna u muzeju, *Kli-Kli* je nadopunjava i pomorstvu našeg podneblja 20. vijeka donosi avanturistički duh plovidbe, istraživanja dalekih obala i slobode koji samo more može da pruži, kazao je Mlinarević.

On je dodao da je namjera Pomorskog muzeja da se priča o ovoj jedrilici nastavi i dobije institucionalni okvir, te da je ovo predavanje samo početak tog projekta i saradnje.

Isidor Stankov i Milanka Štibohar govorili su o nesvakidašnjem životnom putu porodice Kojadinović, kao i o istorijatu jedrilice *Kli-Kli*.

Putovanje porodice Kojadinović počinje u septembru 1976. godine isplavljenjem iz francuke luke Avr, a srećno se završava krajem 2007. uplovljenjem u Boku. Oni su na put krenuli sa željom da gradsku vrevu i brzi robotski život, zamijene sa drugačijim, aktivnijim i avanturističkim. Sve avanture su prenosili kroz putopisne reportaže, a napisana su i tri putopisna romana. Prilike, događaj i opisi putovanja, a sa druge strane sačuvana obimna tehnička doku-

Porodica Kojadinović nekada

mentacija, ugovori o gradnji broda, brodski dnevници, meteo izvještaji, prepiske sa lučkim vlastima, dobavljačima, cjenovnici, pisma, izuzetni su istorijski dokumenti o nama bliskoj istoriji. Mi kao novi vlasnici želimo da ovaj opus sačuvamo od zaborava i kroz više nacionalnih institucija kulture, prvenstveno sa Pomorskim muzejom zaštitimo kao istorijsku vrijednost, naveo je Štibohar.

Isidor Stankov je opisao brod, a zatim govorio o avanturama kroz koje su Kojadinovići prolazili tokom putovanja.

Ova jedrilica sagrađena je 1974. godine u Francuskoj a 1976. godine kreće na putovanje. *Kli-Kli* je 12,2 m duga čelična jedrilica, širine 4,26, gaza oko 2 m, deplasmana sa 600 i vode i 250 l nafte. Krase je dva jarbola sa ukupnom površinom jedara oko 100 m², sa dodatnim velikim prednjim jedrom površine oko 120 m². Na početku putovanja jedilice mnoga tehnička dostignuća nisu bila toliko razvijena. Jednostavno elektronika, telekomunikacijska oprema i generalno sva navigaciona oprema koja nama sada dostupna tada nije postojala, GPS sistemi nisu postojali, kao ni satelitske telekomunikacije. Problem sa nedostatkom elektronike njih je vodio na način da su navigali sa sekstantom, štopericom, almanasima i sa takvom opremom u zavisnosti od preciznosti samog sekstanta i same štoperice njihova pozicija na moru nije mogla da bude izračunata precizno u nekih tri do četiri milje. Ta preciznost na velikom plavetnilu okeana ne predstavlja veliki problem, ali predstavlja problem ako tražite neki školj ili morate da prođete negdje jako blizu kopna. *Kli-Kli* nije imao takvih problema jer su imali prilično dobru opremu i prije svega veliku sreću tokom putovanja.

Radojka Abramović gost Nedjeljnih razgovora

Istoričarke umjetnosti i kustos našeg muzeja **Radojka Abramović** gostovala je 20. juna u emisiji *Nedjeljni razgovori* Radio Kotora i tom prilikom je govorila na temu *Kotorski pazar kroz vrijeme*. Gospođa Abramović je inače autor članka na istu temu koji je objavljen u novom izdanju *Godišnjaka* Pomorskog muzeja Crne Gore (LXIV-LXV).

Ona je podsjetila da se već od srednjeg vijeka pominje Pazar u našem gradu, koji se održavao ispred katedrale Svetog Tripuna. Kasnije je prenesen na Trg od oružja, a zatim van grada.

Pazar se u starije doba održavao nedjeljom i petkom, a po svom prometu, sličio je poznatim sajmovima u Italiji. Uz Pazar, kao mjesto trgovanja, na istom trgu održavani i drugi javni poslovi, sudske rasprave, u predvorju Opštinskog doma, rekla je Abramović.

Do 1443. godine sedmični Pazar u Kotoru održavao se nedjeljom, a od ovog datuma subotom, jer je na zahtjev crkvenih vlasti.

Kotorska tržnica, u narodu poznata kao pjaca ili Markat, nastala je početkom XX vijeka, kao potreba da se iz urbanog jezgra grada i njegove neposredne okoline, usljed zdravstveno-sanitarnih razloga, uklone proizvodi koji su se prodavali na tim lokacijama...

Ova tradicija nastavlja se izgradnjom Markata, koji je izgrađen između položaja Valijer na zapadnom bedemu, desno od ulaza na glavna gradska vrata, koji je naziv dobio o mletačkom providuru **Dolfinu Valijeru** i Bastiona Korner, desno od markata, koji je dobio naziv po mletačkom providuru **Zorziju Korneru**. Opština Kotor je namjeravala da već 1901. godine od tadašnje Austrijske vojne uprave otkupi prostor između pomenutih bastiona i da se na ovom prostoru smjesti tržnica. Ovaj izvanredan plan realizovan je 1905/7. godine.

Kotorski Markat u kontinuitetu bilježi trajanje od preko jednog vijeka. Danas obuhvata površinu od 845 metara kvadratnih.

Predstavlja tip utilitarne gradske arhitekture, jer je za njegovu izgradnju korišćen gradski bedem, kao istočni zid, koji je nadgradnjom sa zapadne strane dobio svod.

Krećenje dva odjela

U sklopu priprema Pomorskog muzeja pred ovogodišnju turističku sezonu tokom maja mjeseca dva odjela na drugom spratu Palate Grgurina, *Parobrodarstvo i Jugoocanija* i *Crnogorsko pomorstvo i pomorsko školstvo*, su okrećena.

Posjeta učenika iz Kotora i Tivta

Učenici različitih školskih uzrasta iz Kotora i Tivta koja prate nastavu na hrvatskom jeziku u Crnoj Gori posjetila su 27. maja Pomorski muzej. Kustos **Ilija Mlinarević** proveo ih je kroz Palatu Grgurina i upoznao sa pričom koju pričaju izloženi eksponati.

Ispratili smo u penziju našu Božanu Biskupović

Odlaskom u penziju naš kolektiv je napustila dugogodišnja sekretarka Pomorskog muzeja **Božana Biskupović**. Božana je u Muzeju radila od 1. 12. 2008. do 29. 12. 2020. godine na istom mjestu sa koga je otišla u penziju. Malu svečanost tim povodom priredili smo 10. juna u peraškom restoranu *Dardin*. Uvijek raspoložena za šalu i pjesmu, Božana je u radni ambijent Muzeja unosila vedrinu i živost. Božani smo za odlazak u penziju ranije poklonili veliku ljuljašku. Želimo joj i nadalje puno zdravlja i dobrog raspoloženja.

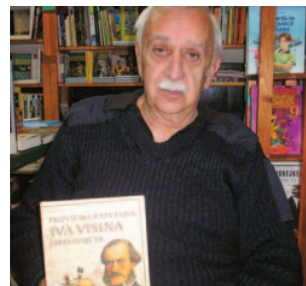

Božana Biskupović (desno)

SJEĆANJE

Petar Palavršić

Juna 22. s tugom se sjećamo našeg dragog kolege i prijatelja, dugogodišnjeg kustosa Pomorskog muzeja, izvanrednog poznavaoca pomorstva i pomorske istorije **Petra Palavršića**. Našeg Petra sjećamo se kao dobrog čovijeka, pouzdanog prijatelja, kao osobu uvijek spremnu da svojim ogromnim stručnim znanjem pomogne svakome. Petra se sjećamo i kao hodajuće pomorske enciklopedije, neosporne perjanice naše institucije zbog njegovog izuzetnog poznavanja ne samo pomorstva i pomorske istorije Boke Kotorske, nego i istorije uopšte.

Njegov radni vijek u Muzeju trajao je dvije decenije. Posao muzeologa kustosa i kasnije publiciste započeo je prvi put 1975. godine, upravo u Pomorskom muzeju. Kustos Pomorsko-tehničke zbirke bio je do 1984. godine kada je započeo desetogodišnju plovidbu svjetskim morima.

Potom se četiri godine profesionalno bavio ribarenjem, da bi se 1999. godine vratio u Muzej, ponovo kao kustos Pomorsko-tehničke zbirke. Aprila 2012. otišao je u penziju, ali je i poslije toga nastavio plodnu saradnja sa Muzejom.

Brigantin *Arabo Felice* (1823-1859), Vlasnici: Anto Radimiri, braća Tripković i Anto Dabinović; Kapetani: braća Triković: Mato do 1832, Bogdan i Anto do 1859.